

'איתיביה רבינא לרב אשי: עבודת ירק בירק אחר ששה טפחים, ורואין אותם כטבלא מרובעת. כטבלא מרובעת הוא דשרי הא לאו הכי אסור...' — לפרש"י ותוס' מדובר בתוספתא על התר חמש מינים שבערוגה, כדינא דמתניתין.

וצריך עיון, הלא בלשון התוספתא מבואר שהנידון הוא על דין הרחקה בין ירק לירק אחר, ולא הוזכר כלל חמשה זרעונים. וכן המשך דברי התוספתא אי אפשר לפרשם בערוגה. ועוד קשה, הלא גם רבי יוחנן דיבר בערוגה מרובעת, [ובעגולה אי אתה מוצא חמשה מינים].

ואולי יש לפרש ששאלת הגמרא היא, כשם שאמרו בתוספתא לענין הרחקה בין שדה ירק לשדה ירק אחר, שצריך הפרדה של ששה מרובעות, ולא די בששה על ששה עגולות, הרי שאין עיגול מהוה היכר, והכי נמי לענין זריעת עיגול, אינה נחשבת היכר. ומתקן, זה שהצריכו מרובעות הוא רק לענין היתר ראש תור, שיהא רשאי להיות מיצר והולך, אבל כאשר מעגל בערוגה — היכר טוב הוא. (עפ"י חזון איש כלאים ז,ד. ושוב הביא כן בשם הגר"א יו"ד רצו, לא).

דף פו

'מנין שקושרין לשון של זהורית בראש שעיר המשתלח שנאמר אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו' — יש לפרש לימוד האסמכתא, מכך שכתוב שנים בלשון רבים, יש ללמוד שקושרים חצי הלשון בסלע וחצי בין קרניו [כמו שאמרו ביומא יז.]. (שפת אמת)

'מקיש ירידה לעלייה, מה עלייה בהשכמה אף ירידה בהשכמה' — יש מפרשים שכל ירידותיו כך היו, היה עולה בהשכמה ויורד לאלתר ואומר לישראל. ויש אומרים שאין הדברים אמורים אלא על הירידה המפורשת בכתוב, ביום הרביעי, ולא על שאר ירידות. ויש סברה שעיקר הדבר אינו מוסכם על כל הדעות — ע' במובא להלן פה.

'ע"ב' 'מחלוקת שפירשה מן האשה אבל פירשה מן האיש טמאה כל זמן שהיא לחה' — שעד שלא יבשה היא ראויה להזרעה. ודוקא כשהיא נתונה במקום שאינה נפסדת. (עפ"י רש"י; 'חדושי הר"ן'; חדש האביב.)

לפירוש ר"ח ורבנו תם, שמדובר בפליטת זכר שנרבע, צריך לדחוק ולומר שאינו נפסד בשהייתו בגופו. ואכן הרמב"ן דחה פירוש זה, שהרי היה לגמרא לדקדק האם חביל בכך אם לאו. ועוד צ"ע לפירוש זה מדוע דיברו בזכר ולא אמרו בביאה שלא כדרכה, וממילא נשמע זכר ונקבה).

'דכולי עלמא בשבת ניתנה תורה לישראל' — באור הענין בדרך הרמז — ע' בספר מי השילוח; מחשבות חרוץ עמ' 81; קדושת השבת ב עמ' 8; ג עמ' 17; רסיסי לילה עמ' 146.

'ובחד בשבא לא אמר להו ולא מידי, משום חולשא דאורחא' — והרי קבלת עול תורה ומצוות מחלשת הגוף, כמעשה דריש לקיש (בבבא מציעא), הלכך לא אמר להם ולא כלום מענין זה. (חדש האביב)

*

כל אופני דרכי הלמוד שבכל הדורות, הם בבחינת פלפולא דמהדר את התורה לכל דור. בדורנו, דור עקבות משיחא, נתגלה לנו על ידי גדולי הדור 'דרך-ההבנה' בהלכה ובאגדה, שמאירה אפילו לפחותי מדרגה ולקטני ערך. זוהי בחינת קבלת התורה שבדורנו. הרי אמרו רז"ל שכל הנשמות עמדו במעמד הר סיני, וזה היה כדי לתת לכל דור כח מיוחד לקבל את התורה, המגלה את התורה לאמיתה בדור ההוא. דוקא במצב של הסתר, כשנתמעטו הלבבות, מתגלה דרך הלמוד שעל ידו אפשר לחדש חידושי תורה. והעמל בתורה ומחדש חדושים, מרגיש שהתורה נעשית שלו ודבק בה, כמאמר רבא: '... ולבסוף נקראת על שמו שנאמר ובתורתו יהגה ויליה' (— של אותו תלמיד שטרח בה. רש"י).

זה הוא גדר 'קודשא בריך הוא חדי בפלפולי דאורייתא', כי שמחת הקב"ה כביכול, היא במה שרואה בנו שמחת החידוש וההשתלמות. על ידי עמל ויגיעה רבה משיגים אנו חידושים נפלאים, ועל ידי שמחתנו בהם הם מתרבים, כמו שכתוב שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב. קבלת התורה מתוך אהבת העמל, והגילוי מתוך ההסתר בדורות הבאים, הם ההשלמה לעיקר מתן תורה בשעתו, כמו שאמרו רז"ל 'כפה עליהם הר כגיגית... מכאן מודעא רבה לאורייתא... הדור קבלוה בימי אחשורוש'. כי הגילויים הנשגבים בשעת מתן תורה שכבשו את בני ישראל, הם בחינת 'כפה עליהם הר כגיגית', ועדיין אינם בגדר מתן תורה בשלמות, ואימתי הקבלה היא בשלמות — כשמתגלה דבקותנו לתורה דוקא מתוך ההסתר הגדול. כשאנו עמלים בתורה, מעמיקים בהבנתה ומחדשים חידושים בהלכה ואגדה, הרי שעוסקים אנו ממש בגילוי כבודו יתברך. זו היא הדבקות בה' ובתורתו במדרגתנו. (מכתב מאליהו ח"ג עמ' 55)

דף פז

באורי פשט; ציונים

'הוסיף יום אחד מדעתו — מאי דריש? היום ומחר — היום כמחר, מה מחר לילו עמו אף היום לילו עמו' — אם היה זה מדרש גמור, לא היה נחשב שהוסיף מדעתו והסכים הקב"ה עמו, והרבה כיוצא בו עשה משה ושאר נביאים — אך באמת הקב"ה אמר לו היו נכונים ליום השלישי ולא אמר לרבי ע"י. אלא גלוי היה לפניו דעתו של משה, ולפיכך משאמר לו 'ליום השלישי' חזר ואמר 'היום ומחר', כדי שיהא ברצונו של משה רבינו להתלות במדרשו ולא יהא כמעביר על דבריו במה שאמר 'ליום השלישי', אבל לא שיהא משה רבינו מוכרח לדרוש כן, כי אפילו בתצי היום שייך לומר 'היום ומחר'. (רמב"ן, וכעין זה בריטב"א. וע"ע בסמוך).

— יתכן ולכך אמר להם משה רבינו לישראל היו נכונים לשלשת ימים, ולא אמר כדברי הקב"ה ליום השלישי — כי לשון זו אינה ברורה והיא ניתנת להתפרש בשתי משמעויות; להתכוון ליום השלישי או להתכוון שלשה ימים, ולפי שלא היה בטוח אם יסכים הקב"ה עמו אם לאו, אמר להם לשון המשתמעת לשתי פנים. (עפ"י הנצי"ב לעיל).
ע"ע: חכמה ומוסר לרש"י זיו ח"א קג.

שבין הערוגות (טפח לכל ערוגה) חרב מזריעה, ולפי רב אשי אין צריך, אלא זורע שם בכיוון אחר, שאם היו הערוגות זרועות שתי, זורע הגבולות ערב.

א. לפירוש התוס' והרמב"ן, דלא כרש"י, לרבי ינאי אינו ממלא את הערוגה כולה אלא משייר חצי טפח פנוי לכל רוח, כך שעם הגבולות הפנויים יש ריוח שלשה טפחים בין ערוגה לערוגה. ולרב אשי יכול לזרוע שטח זה בכיוון שונה, כאמור.

ב. אין מועיל העיגול להיכר אלא של חמשה טפחים, ולא פחות (עפ"י ראשונים).

ג. הרמב"ן נקט בדעת רש"י שעוגל חמשה עיגולים, ובתוך כל עיגול זורע מין אחר. וכן פירש המאירי. ו'ביני ביני' היינו השטח שבין העיגולים, בו נחלקו רבי ינאי ורב אשי אם משאירו חרב או זורעו בכיוון אחר.

וכן פסק הרמב"ם (ד, טו), מעגל חמשה עיגולים, ארבעה בארבע רוחות ואחת באמצע, וגם זורע את הקרנות במינים שונים, והרי בערוגה תשעה מינים. ואם רצה זורע את השטח שבין העיגולים בכיוון אחר, כדברי רב אשי.

דף פו

קטז. א. אשה הפולטת שכבת זרע — אימתי היא טמאה ואימתי טהורה?

ב. שכבת זרע שפרשה מן האיש — עד מתי היא מטמאת?

ג. שכבת זרע של ישראל במעי בהמה — מהי לענין טומאה?

א. הפולטת שכבת זרע הראויה להיקלט ולעשות זרע (שכבת זרע) — טמאה, כדין בעל קרי. לאחר שהסריחה ואינה ראויה להזריע — טהורה. (הן האשה הפולטת הן השכבת-זרע עצמה. רמב"ם הל' שאר אבות הטומאות ה, יב.)

נחלקו תנאים מהו גבול הזמן ששוהה הזרע במעיה ונפלט, ומטמא —

לרבי אלעזר בן עזריה, הפולטת ביום השלישי לתשמיש — טהורה, ומקצת היום ככולו, הלכך אם שמשה ביום חמישי סמוך לחשכה, ופלטה בתחילת ליל שבת — טהורה, הגם שלא עברו אלא שתי עונות שלמות, ליל שישי ויומו.

לרבי ישמעאל, הפולטת ביום שלישי טמאה, ומקצת היום ככולו, כך שפעמים שהן ארבע עונות שלמות, פעמים חמש ופעמים שש עונות, (כגון שמשה בתחילת ליל רביעי, אינה טהורה אם תפלוט עד כניסת השבת).

לרבי עקיבא, לעולם צריך שיעברו חמש עונות עד שייפלט ולא יטמא, דהיינו שתי יממות ועוד יום או לילה. ושיעור חמש עונות מתחשב מעת לעת, שאם יצתה מקצת עונה ראשונה, נותנים לה מקצת עונה שישית.

לחכמים (כפי גרסתנו), לעולם צריך שש עונות.

[וכולם למדו מפרישת סיני, שנאמר היו נכנים לשלשת ימים אל תגשו אל אשה; ראב"ע סבר כדעת חכמים האומרים שהפרישה היתה ביום חמישי, וטבלו לטהרתן בליל שבת, ולא חששו לפליטה שאחר כך. ושלש הדעות האחרות סוברים כרבי יוסי שפרשו ביום רביעי. לרבי ישמעאל, היו שלא פרו אלא סמוך לחשכה וטבלו מיד בכניסת שבת. לרבי עקיבא, נצטוו על הפרישה בהשכמת רביעי, והרי חמש עונות. לחכמים, פרו בהשכמת רביעי ולא טבלו עד בוקר יום השבת, הרי שש עונות].

יש מי שפסק כרבי אלעזר בן עזריה, ואנו קיימא לן כחכמים, להצריך שש עונות מעת לעת (עפ"י תרומת הדשן רמה; תשובת הרא"ש מו, א; יו"ד קצו, יא — לענין מנין הימים שצריכה להמתין עד התחלת ספירת שבעה נקיים, שהמשמשת במוצאי שבת מתחילה לספור שבעה נקיים רק ביום חמישי, כי אם תפלוט בליל רביעי (קודם לשעת שימושה במוצ"ש), הלא היא עומדת בתוך עונה שישית וסותרת). והרמב"ם (אבות הטומאות ה, יא—יב ובפירוש המשנה) פסק שלאחר שלש עונות טהורה (כן גרסתו בדברי חכמים שבברייתא השניה, והיא דעת רבי אלעזר בן עזריה. וכן הביא הר"ה מהירושלמי. וע"ע חו"א יו"ד צג, ז).

נסתפקו בגמרא בשכבת זרע של ישראל במעוי כותית — עד מתי תטמא בפליטתה, שמא אינה מסרחת בשלשה ימים, שטבע גופן שונה מטבעו של גוף ישראל. והעלו ב'תיקו'. ונראים הדברים לטהר לאחר שלשה ימים (מאירי).

ב. שכבת זרע שפרשה מן האיש — אמר רב חסדא: טמאה כל זמן שהיא לחה. לפי פרוש רבנו חננאל ורבנו תם, מדובר בזכר שנרבע ופלט זרע. [אבל בראיית קרי, לא הוצרך רב חסדא לומר, שהרי משנה היא במסכת נדה]. ומהרמב"ן משמע שחולק על דין זה.

ג. שכבת זרע של ישראל במעוי בהמה, נסתפקו בכמה היא מסרחת, לפי שאין לה פרוודור כלאשה, והרוח שולט בה.

דפים פו — פז

- ק"ז. א. כמה זמן קודם מתן תורה הוצרכו ישראל לפרוש מנשותיהם?
ב. באיזה תאריך ובאיזה יום בשבוע ניתנה תורה לישראל?
ג. מהו סדר המאורעות מעת מסע בני ישראל מרפידיים עד למעמד הר סיני?
ד. כמה חדשים מלאים וחסרים היו בשנה הראשונה ליציאת מצרים?
א. נחלקו חכמים ורבי יוסי (ושאר תנאים), האם נצטוו ישראל לפרוש מן האשה ביום רביעי [בהשכמה או רק סמוך להשכמה], שלשה ימים קודם מתן תורה, או נצטוו ביום חמישי — יומיים לפני מתן תורה.
- ב. בששי בחדש סיון ניתנו עשרת הדברות לישראל. רבי יוסי אומר: בשבעה בו. ולדברי הכל היה זה יום השבת (כן באר רבא את מחלוקתם. ולמדו בגזרה שוה זכור את יום השבת לקדשו; זכור את היום הזה — מה להלן בעיצומו של יום אף כאן בעיצומו של יום).
- ג. בני ישראל נסעו מרפידיים ויחנו במדבר סיני בראש חדש סיון. לחכמים, היה זה ביום שני בשבוע, ולרבי יוסי — ביום ראשון. [ונחלקו אמוראים אם מסעם מרפידיים היה באותו היום שחנו (רב אחא בר יעקב), שהרי בשבת לא נסעו מפני שהוזהרו על תחומין (והוצאה. תוס'. וערמב"ן; הדושי הנצי"ב) במרה, או נסעו מרפידיים בשבת, כי לא הוזהרו עדיין על תחומין, וחנו ביום ראשון. (רבא)].
- ביום זה לא אמר להם ולא כלום — משום חולשת הדרך.
- למחרת (ב' בסיון) — הוא יום שני בשבת לרבי יוסי; יום שלישי לחכמים, עלה משה בהשכמה ונאמר לו כה תאמר לבית יעקב... ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש. אלה הדברים אשר תדבר אל בני